

Indries Krisztián

Nihon no Seishinbunseki¹

A japán nyelv és írás tudattalanjának szemiotikája

Az ún. *nihonjinron* (日本人論), azaz a „japánságot”, a japán nemzeti karakter és kultúra sajátosságait leíró émikus,² önorientalista antropológiai tanulmányok központi témája a japán nyelv „egyedisége”, lefordíthatatlansága, spirituális minősége (Befu, 1987, 2003). A némi nacionalizmussal átszőtt *nihonjinron*³ kontextusában a japán pszichoanalízis néplélektanként konceptualizálható, melynek egyik fő tézise, hogy a japán nyelv és írás nyomán a japán pszichoanalízis a *Nihon no seishinbunseki* más, különleges jellemzőkkel bír a nyugati mélypszichológiához képest. A japán nyelven zajló pszichoanalízis különleges jellegét a japán nyelv pszichoanalitikus vizsgálata is igazolja.

A japán nyelvről Xavéri Szent Ferenc 16. századi jezsuita misszionárius úgy tartotta, hogy az nem más, mint az ördög találmánya, amit a Gonosz azért eszelt ki, hogy hátráltassa a keresztény evangélium terjesztését a felkelő nap országában. A pszichoanalízis terjedését azonban nem akadályozta a japán nyelv és írásrendszer „ördögi” bonyolultsága, mindazonáltal a japán nyelv sajátosságai, szociolingvisztikai jellegzetességei, a jelölteknek a jelekhez való kapcsolata meghatározta a pszichoanalízis recepcióját. A japán nyelv mélylélektani nyelvészeti vizsgálatát leginkább a japán lacani pszichoanalitikus irányzat helyezi fókuszba, de más irányzatok is érzékenyek a japán nyelvi sajátosságokra (Fülöp, 2004), melynek nyomán egy autentikus etno-pszicholingvisztikára épülő japán etno-pszichoanalízis került kidolgozásra. Jelen tanulmányban a japán írás és beszéd kapcsolatát vizsgálom a mélylélektani nyelvészet szempontjából.

A nyelvi relativizmusként ismert antropológiai nyelvészet elmélete értelmében a nyelv alapjaiban meghatározza az emberi szubjektivitást (Sapir, 1971). A Lacan nevével fémjelzett pszichoanalitikus nyelvi antropológia a szubjektum nyelv általi determináltságát a tudattalanra is kiterjeszti (Lacan, 1998). Lacan szerint „a tudattalan úgy strukturálódik, mint egy nyelv”.

¹ Japán pszichoanalízis (日本の精神分析)

² Émikus magyarázatok egy vizsgált kultúra saját referencia- és fogalomkeretére, a lokális diskurzusokra alapozó antropológia

³ A *nihondzsinron* (日本人論), Hepburn-átírással *nihonjinron*: értekezések/elméletek a japán emberről; olyan írások összefoglaló neve, melyek a japán kultúra, társadalom és nemzeti karakter jellemzőivel foglalkoznak. A kifejezés magában foglalja a „japánosság” egyedi, lényegi természetének meghatározására tett kísérleteket.

A tudattalan és a japán beszéd és írás komplex jelrendszerének kapcsolata kiemelt szerepet kap a japán lacani mélylélektanban; részben a fent említett kulturális antropológiai szempontok miatt, és természetesen a jelrendszer sajátosságai miatt is. Roland Barthes „a jelek birodalmának” (*L’empire des signes*) nevezte a japán kultúrát (Barthes, 1970), és azonos című könyvében előrevetítette a japán pszichoanalitikus nyelvelmélet és jelelmélet kidolgozásának lehetőségét.

A japán nyelv moraikus jellege és ennek mélylélektani jelentősége kiemelt hangsúlyt kap a japán pszichoanalízisben. A japán beszélt vagy írott nyelv egysége nem a szótag, hanem a fonetikából és verstanból ismert idő-alapegység, a *mora*. A mora (fonémikus egység), megfeleltethető a *kana*-nak nevezett írásos egységeknek. A világon rendkívüli népszerűségnek örvendő japán verselés is eredetileg moraszámláló, így például a háromsoros haiku versforma az öt mora / hét mora / öt mora ritmusszerkezetre épül. A kanák száma korlátozott, a 46 féle kanával és néhány módosító jellel 106 féle fonémikus egységet lehet képezni, ezáltal a japán nyelvben jóval kevesebb hang-kombináció lehetséges, mint például a magyarban, ezért különösen gyakoriak az azonos hangalakú, de különböző jelentésű szavak. Az angol vagy más idegen eredetű magán- és mássalhangzó egységű szavak kiejtése nehézkes a moraikus japán nyelvet beszélő számára, és sokszor nehéz a japánok által beszélt angol megértése más nyelvek beszélői számára. Például Sigmund Freud nevét a japánok *Dzsikumunto Furoitonak* ejtik.

Bár minden japán szó leírható a japán kana írásjelek (hiragana vagy katakana) segítségével, mégis többek között a homofóniák frekvenciája miatt megtartották a kandzsival, a kínai karakterekkel történő írást. A japánoknak az 5. századig nem volt saját írásuk; ekkor Koreán keresztül átvették a kínai jelírást, ezeket nevezik kandzsinek (漢字), azaz a Han dinasztia írásjeleinek. A kandzsik az írott nyelvben egyszerre ideogrammaként és fonogrammaként funkcionálnak, azaz hol a kínai értelmét figyelmen kívül hagyva úgy írták egymás mellé őket, hogy azoknak a kínai olvasata a leírni kívánt japán szóval egyezzen meg, később a kandzsi értelmének, jelentésének megfelelően japán szavakat rendeltek a kínai jelhez. Ezért a legtöbb kandzsinek kétféle, ún. on-yomi (azaz hangzás) és a kun-yomi (vagyis jelentés) szerinti japán olvasata, illetve kiejtése van.

Lacan 1970-ben Japánban tett utazása után a „Lituraterre” című előadásban is reflektál a japán írásra, amely sokban gazdagíthatta Lacan felfogását „a betű instanciájának” működéséről a tudattalanban (*l’instance de la lettre dans l’inconscient*). „Most tértem vissza egy utazásból, melynek során Japánt is meglátogattam. [...]. A japán nyelv szellemességét az írás működteti, amennyiben a japán nyelvben benne foglalják az írás hatása, az íráshoz kapcsolódik, vagyis az írás hatásának a hordozója, ami egy olyan sajátos írás, amelynek különböző olvasatainak vannak: az on yomi és a kun yomi” (Lacan, 2001).

Lacan az *Écrits* japán fordításának előszavában így ír a japán nyelvről: „Japánban lehetetlen pszichoanalízist végezni, de ott nincs is szükség ilyesmire. [...] Nem mindenkinek adatik meg az a szerencse, hogy kínaiul beszéljen a saját nyelvében, vagyis ennek egy dialektusában. Ebben legfontosabb dolog az, hogy egy idegen írást rendeltek a nyelvükhöz, ami által a távolság a beszéd-től a tudattalanig kézzelfoghatóvá vált, vagyis az a rés, amit oly veszélyes megnyitni a világ nyelveiben, és ami

szükséges ahhoz, hogy pszichoanalízist végezhessünk, Japánban nyitva áll” (Lacan, 1981).

A japán nyelv tudattalanjának egységei, valamint a homofóniák a felkelő nap országának lacani mélypszichológiájában központi jelentőséggel bírnak. Lacan 1970-es tokiói előadására, illetve az *Écrits* című munkájának japán nyelvű kiadásához írt rövid előszavára alapozva a japán lacaniánus pszichoanalitikusok sajátos pszichoanalitikus nyelvészeti antropológiát dolgoztak ki, amely illeszkedik az ún. *nihonjinron*hoz, a japán nemzeti karakter és kultúra sajátosságait vizsgáló kultúraleíró irányzathoz. Shingu Kazushige (1989, 2004), Asada Akira (1989), Karatani Kōjin (2007), Shin’ya Ogasawara (1996) és más japán lacanisták sajátos *nihonjinron* diskurzust kreáltak, melyben a kulturális unikalitás tézisének alátámasztandó a francia mester, Lacan elméleteire építenek.

Mint láttuk, Lacan az *Écrits* című kötetének japán kiadásához írt előszavában kijelenti, hogy Japánban „lehetetlen pszichoanalízist végezni, de ott nincs is szükség ilyesmire”, ugyanis „a japánoknak nincs tudattalanja”. Lacan a japánokon kívül a katolikusokat is analizálhatatlannak tartotta, és magabiztos, ugyanakkor váratlan kijelentései sokáig foglalkoztatták a japán posztmodern „boom” értelmiségét. Lacan 1963-ban és 1970-ben is járt Japánban, és tanulmányozta a japán nyelvet és írásrendszert is, és a kandzsikról is szerzett valamilyen szintű tudást. Ami felkelthette az érdeklődését, az a nagyszámú homofónia a japán nyelvben, és az ebből adódó poliszémiák, hiszen a többértelműség, a többértelmű megfogalmazások kiemelt jelentőséggel bírnak a pszichoanalízisben. Freud kifejezésével élve a többértelmű szavak mintegy verbális hidakat (*wortbrücke*) képezhetnek a tudattalan felé viccekben, elszólásokban, illetve az álmok esetén a manifeszt és a látens tartalom között. Példaként a poliszémia és a homofóniák tudattalannal való kapcsolatának illusztrálására Lacan a következő hangsort választotta: a francia nyelvben a „Tu es ma mère” (Te vagy az anyám) azonos hangsor, mint a „Tuer ma mère” (megölni az anyámat) (Lacan, 1977, 269.).

Japán egyik legismertebb lacaniánus pszichiátora, Shingu Kazushige szerint a kandzsik tanulmányozása hangsúlyosan hozzájárulhatott Lacan a betű instanciájának tudattalan működését leíró elméleteihez. Shingu (2007) úgy véli, hogy „a japán szubjektum megosztottan, mint értelmező van jelen az írás és beszéd aktusa között”, hiszen a japán nyelvben egy hangsornak akár hatvan jelentése is lehet, és a nagyszámú homofón szó dekódolásának szükségessége miatt a szavak poliszémiája folyamatosan tudatosul a beszélőben és valamennyire az olvasóban is.

A pszichoanalitikus befogadó a verbális anyag esetén a morák, a mora-sorok, és az ezekhez kapcsolódó a kanák, a kana-sorok, kandzsik potenciális jelentéseit, esetleg olvasatait is számba veszi, így keresve többé-kevésbé tudatosan a szöveg mélyén rejtőzködő jelentést. Nyilván ez a poliszémiára való érzékenység a pszichoanalitikus helyzetben fokozottan van jelen. Shingu (1988, 1989, 2004, 121 skk.) szerint a japán jelek mélyreható ismerete nélkül a japánul beszélő analizált szabad asszociációja, álomszövege csak hiányosan érthető meg. Példaként említi, hogy a komplexebb kandzsik kandzsi-gyökök kombinálásából származnak, mely gyökök gyakran testrészeket jelölnek, így látszólag semleges szövegnek is lehet szexuális utalása. A kandzsik mint önálló jel-komplexumok esetében a tudattalan működését az

álommunka Freud által leírt két tudattalan mechanizmusa, a sűrítés és az eltolás alapozza meg. A japán írásrendszerben azonban vizuálisan is megnyilvánul a sűrítés (*Verdichtung*) mechanizmusa, amit Lacan a metaforának feleltet meg. Több alapkandzsi átmenetet képez a betűk, illetve a nonfonetikus kópírás, mondhatni a hieroglifák között. Shingu (2004, 121 skk.) szerint ezért az olvashatatlan kandzsi az álomban magát a tünetet jelezheti. A (lacani) pszichoanalitikus poliszémia elemzésénél nem annyira a strukturált nyelv, a „*langage*” kerül értelmezésre, mint inkább ennek az ellentéte, a nyelv játékos mélysége, amit Lacan *lalangue*-nak nevez. (Ami már önmagában is szójáték, homonímia és homofónia, hiszen franciául „*la langue*” annyit tesz. mint „a nyelv”, és utalhat a nyelv többértelműségével való játékra, a lallalázó, kaotikus, folyamatosan változó mélységre, a nyelvképzés strukturálatlan archeomuzikalitására, amiből kiemelkedik a nyelv a maga strukturáival).

A japán nyelvben rendkívül gyakoriak a homofóniák, azaz a hasonló hangalakú szavak, melyek írása és jelentése különböző. Ez azzal magyarázható, hogy a beszélt és írott nyelv egysége nem a hang/betű, hanem a mora (fonemikus szótag), amely megfeleltethető az írásos egységeknek, a kanáknak (仮名), amelyek száma viszonylag korlátozott (46 hiragana (平仮名) és 46 katakana (片仮名) létezik, a diakritikus jellel ellátott karakterek száma 71 mindkét kana típusból), így jóval kevesebb kombináció lehetséges, mint pl. a magyar nyelvben vagy más nyelvekben (még annál is kevesebb, mint a kínaiában). Azért is gyakoriak az azonos hangalakú, de különböző jelentésű szavak, mert a japán nyelvben számos, a kínaiából átvett szó van, amelyek eredetileg nem voltak homofónok, ugyanis a kínai tonális nyelv, így ezeket a szavakat eredetileg négyféle tónussal ejthették ki; viszont a japánban nincsenek tónusok, vagyis a különböző tónusú kínai szavak a japán nyelvben azonos hangalakúvá váltak.

Lássunk két példát a pszichoanalízis klinikai alkalmazása során tapasztalt poliszémiára és ennek pszichológiai értelmezésére. Shin'ya Ogasawara (1996) interpretációja szerint, ami a betű instanciája a francia nyelvben, az a „japán tudattalanban” morákból, azaz hiraganákból vagy katakanákból áll, a járulékos hangalak szerinte nem számít. A hiraganák leegyszerűsített kandzsi, amelyeket eredetileg női írásjegyekként tartottak számon, és így kerültek használatba a japán morák jelölésére. A katakanák a férfi írás, az idegen eredetű szavak moráit jelölik.

A hiragana tudattalan működésére példaként Shin'ya egy kényszeres páciens álomelemzését mutatja be, aki egy indulatilag feszült áttételi szakaszban Nakazawa Shin'itchiről, az ismert japán vallás-antropológusról álmodott. A közismert antropológust a média hevesen kritizálta, mert kiállt egy veszélyes szekta mellett. A páciens álmában Nakazawa Shin'itchi előadást tart a pszichoanalízisről. Az álomrészlet az egy éjszaka alatt álmodott álomsorozat harmadik álmából való, ahol az első két álomban az analitikus pozitív fényben tűnik fel, és csak a harmadik álomból olvasható ki az agresszivitás, ellenségesség, az analitikusnak a kritizálás általi „megtámadása”, ha elfogadjuk, hogy Na-ka-za-va Shin'ichi neve az álomban az analitikus, azaz Ogasawara Shin'ya nevét helyettesíti. A két név kandzsi jelei még csak nem is hasonlítanak, viszont hiraganáival, azaz fonetikus karakterekkel leírva öt kana is egyezik Ka (Ga)sa (za), wa, shi (a Ga mora annyiban különbözik a ka-tól, hogy egy apró vonással több van rajta, hasonlóképpen a za és sa-hoz).

Kandzsival leírva:

Na-ka-za- wa Shin'ichi 中沢新一

Ogasawara Shin'ya 小笠原晋也,

Ugyanez hiraganával leírva (az azonos kanak vastaggal írva):

Na-ka-za- va Shin'ichi なかざわ しんいち

Ogasawara Shin'ya おがさわら しんや

Egy másik példa a jelekhez fűződő olvasati poliszémikus kapcsolódásra Shingutól származik, aki ugyancsak saját nevével illusztrálja a tudattalan szimbolizáció folyamatát, ami a kandzsik különféle olvasataihoz köthető. Kazushige Shingu (新宮一成) egyik páciense Niimura Izuruval álmodott (新村出), akinek a neve hangzásra egyáltalán nem hasonlít Shingu nevére, viszont az első kandzsi mindkét névben ugyanaz (新), jóllehet különböző olvasatban használják őket: shin (on yomi) vagy nii (kun yomi), így az álomban a két személy felcserélhető (Shingu, 1988).

Kazushige Shingu 新宮一成

Niimura Izuru 新村出.

Shingu professzor szerint minden a japán nyelvet magas szinten beszélő ember „látens lacaniánus” a nyelvi poliszémia dekódolási műveletének a szükségessége miatt, ami számos kulturális jelenségben megnyilvánulhat a hétköznapi beszédértéstől kezdve a költészetten át bizonyos hiedelmekig. Ilyen a japán hagyományos költészetnek nagyban poliszémiára épülő kakekotoba (掛詞) nyelvi játéka, amit gyakran *hiragana*-val írnak, hogy felhívják az olvasó figyelmét a poétikus többszörös jelentésre. Például egy waka vers természeti képében a fenyő (*matsu*) homofóniás szinten utalhat a várakozásra (*matsu*), mely ige hangalakja azonos a fenyővel (*matsu*). A nyugati irodalomban a *kakekotoba*-hoz hasonló nyelvi játékok például James Joyce *Finnegan ébredése* című alkotásában jelennek meg először hangsúlyosan.⁴

A *kotodama* (言霊) babonája szerint a szavak „szelleme” mágikus jelleggel ruházza fel a kimondott szavakat, melyek ereje megváltoztathatja a világot. Kórházakban nincs 4-es kórterem, mert 4-es szám hangalakja, a *shin* hasonló a halált jelentő *shinu* 死ぬ 【しぬ】 szóhoz. De kilences kórterem sincs, mert a 9-es szám *ku* hangalakja hasonló a *kurushimu* 苦しむ 【くるしむ】 szenvedés, aggodalom szóhoz.

---

⁴ Kenneth Rexroth *One Hundred Poems from the Japanese* című könyvében mutatja ki a *kakekotobák* nyugati megfelelőit Joyce *Finnegans ébredése* című művében. Hasonló szójátékokat Esterházy Péter és más posztmodern szerzők alkotásaiban is találunk.

A kotodama miatt tilos (tabu) a körömvágás este (yotsume 夜爪), hiszen az majdnem homofón a *yo o tsumeruval* (世を詰める), azaz a „rövidre vágod az életed” jelentésű hangsorral, és a hiedelem szerint, aki este vágja a körmét, az hamarabb fog meghalni, mint a szülei.

Osamu Kitayama japán pszichoanalitikus egy tanulmányában felveti a kérdést, hogy változik-e a pszichoanalízis a nyelv függvényében, és a nyelvi különbségek esetleg különféle pszichoanalitikus módszereket igényelnének-e (Kitayama, 1987). A japán Lacant követő analitikusok úgy tartják, hogy nyelvükben a lacani értelemben vett elfojtás nem teljes, következésképpen a „nyelvi kasztráció” hiánya nem teszi lehetővé a „nyugati típusú” pszichoanalízis végzését Japánban (Shingu, 1989, 2005, 2007).

Lacan az Ödipusz-komplexus allegóriájában a nyelvelsajátítást analóg folyamatoknak tekinti, így a lacani pszichoanalízisben a nyelvi, a kulturális, a társadalmi, a biológiai-szexuális, valamint a tudattalan működés szorosan összefügg. A lelkes lacanisták vallják, hogy a japán embereknek kultúra-specifikus pszichoanalízisre, „*nihon no seishinbunsekire*”, azaz japán pszichoanalízisre van szükségük, amely szemiotikai elméleti megalapozását tekintve markánsan különbözik a nyugati pszichoanalízistől. Shingu kételkedik Lacan azon állításában, miszerint „a japánok nem analizálhatóak, és nincs is szükségük analízisre”. Valószínűnek tűnik, hogy a japán nyelvet beszélőknél a más nyelvekben tudattalan tartalmak a tudatelőtt nyelvi dimenziójából hívhatók elő, hiszen a homonimák nagy száma miatt a cizellált kommunikátorok fokozottan figyelnek a hangsorok potenciális jelentéseire. A japán nyelv befogadója előtt, hogy megértse az üzenetet, a homonimák nagy száma miatt a dekódolás során végigperegnek az elhangzottak lehetséges – hiragana, katakana és kandzsik által jelölt – jelentései, és ebből választja ki a megfelelő jelentést. Ez a mechanizmus folyamatosan zajlik a nyelvértés során. Ez a folyamat hasonló lehet ahhoz, amikor a számítógép billentyűzetének használata közben romajival (római betűkkel) beírjuk a szótagot, és először előugranak a hiraganák, majd azok a potenciális kandzsik, amiket a kana-sor jelölhet, és amikből ki lehet választani azt a kandzsit, aminek jelentését a hangsor jelöli. A jelek és jelentések eme sajátos viszonya miatt a japánok számára Lacan mozgó jelölőláncai (*glissement*), melyeknek nincs lehorgonyzott jelentés-centruma, evidenciák. Shingu (2007) szerint a japán beszélő szubjektum számára természetes, hogy „az írásra való utalás és a beszéd aktusa között interpretátorként létezen, miáltal a pszichoanalitikus értelmezés fölöslegessé válik” (Shingu, 2007).

A pozitivisták kutatások is leírták a japán írásjeleknek, a tudattalan piktogramjainak, ideogrammáinak és a kanák felismerésének, felidézésének biológiai-neurális vonatkozásait. Agyi képalkotó eljárások kimutatták, hogy a kandzsi felismerésekor az intuitív, művészibb, formafelismerésért felelős jobb agyfélteke fokozott szerepet játszik, míg a kana olvasás, hasonlóan a római karakterek olvasásához inkább a bal féltekét dolgoztatja meg. A PET vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a kandzsi jelek felismerése csaknem kétszer akkora területet mozgósít az agyban, mint a kanaké, és az ehhez igénybe vett többletaktivitás főként az érzelmi rezdülésekre érzékeny jobb féltekében jelenik meg (Sakurai et al., 2000). A kandzsival, hiraganával, katakanával írt szövegek szerteágazó jelentésrétegei

úgyszólván a tudattalan nyelvén írónak és mondódnak ki, „jobb agyféltekével”, halláson át olvashatóak, hasonlóan ahhoz, ahogyan a gyakorló pszichoanalitikus lebegő figyelemmel kíséri a szabad asszociációk folyamát.

Japánban a klinikum mellett meglepően erős a pszichoanalízis kulturális hatása is. Ennek fő oka, hogy a japánok Freud módszerében – más nyugati „vívmányokhoz” hasonlóan – olyan eszközt láttak, amelyet saját képükre alakítva felhasználhatnak a japán kulturális és nemzeti, olykor politikai identitás artikulálásában. Viszont a homofóniák metonimikus értelmezésére más ázsiai nyelvekben is találhatunk példát, ami cáfolja a japán nyelv unikalitását. Kínában például a denevér a szerencse jele, és bár a 福 (*fu*) szerencse írásjel nem szerepel a denevér szóban, de mivel a denevér 蝙蝠 (*bianfu*) szó egyik írásjelének *fu* az olvasata, így a denevér a bőség, a szerencse szimbóluma Hong Kongban és Kínában. A denevért ábrázoló, szerencsét hozó tárgyak hangzásában ott szerepel a szerencsét hozó mágikus kana is. Vélhetően ez a példa összefüggésbe hozható a kínai jelrendszer fejlődésével is: eredetileg a piktogram jeleket a képileg nem megjeleníthető, de hangzásban hasonló jelentés jelölésére használták.

Hasonló jelenségre találunk példát a héberben is, amelynek eredetileg csak a mássalhangzók jelölésére szolgáló jelei voltak, így a magánhangzók behelyettesítésével esetenként több olvasatot/jelentést lehetett találni, amit nagyszerűen kihasználtak a rabbinikus midrás értelmezések – ebből az exegetikus módszerből eredeztetik Freud hermeneutikáját is (Bókay, 1997). David Bakan (1958) *Freud and the Jewish Mystical Tradition* című könyvében azt vizsgálja, hogy melyek a pszichoanalízisben sajátosan a zsidósághoz kötődő elemek. Mint Bakan kifejti, a pszichoanalízis technikája, értelmezési módszere sokat köszönhet a Tórának, illetve a Tórát értelmező kabbalisztikus hagyományoknak.

Japán a Meidzsi-restauráció óta két pólus vonzásában fejlődött: az erőltetett nyugatosodás és a tradicionalista kulturális autarchia ideálja között. A szigetország természetesen megpróbálta megtalálni az arany középutat, amely képes összebékíteni a két alternatívát, és a két kultúra előnyeit ötvözi. Ez volna az ún. „japán szellem, nyugati technológiával” (*wakon yōsai*, 和魂洋才).⁵ Ezek a próbálkozások a két világháború között elvakult nacionalizmushoz vezettek, végül pedig a vesztes világháború szörnyű katasztrófájába torkolltak. Tanulmányomban bemutattam, hogy a japán pszichoanalitikus nyelvelmélet köthető a nihonjinron szellemi mozgalmához. A nihonjinron fókuszában a japánok nemzeti és kulturális identitása, valamint a nyelvi sajátosságok állnak. A japán nyelv és írás vizsgálatában a klinikum és a nyelvantropológia autentikus elméletei illeszkednek a japán kultúrát elemző önorientalista diskurzusokba. A japán pszichoanalízisnek a nyelvi, jel-elméleti aspektusai euro-atlanti perspektívából csak halványabban rajzolódnak ki, mivel megértésükhöz szükséges a japán nyelv ismerete. Tanulmányomban úgy próbáltam a pszichoanalitikus nyelvelmélet egy szeletét bemutatni, hogy az japán nyelvtudás nélkül is érthető legyen. Érdemes tovább tanulmányozni a kultúrák tudattalanját, a tudattalan kultúráit, vagy ha úgy tetszik, a kultúrák pszichoanalízisét, esetleg más kelet-ázsiai kultúrák lencséjén keresztül rátekinteni a saját kultúránkra, saját

---

⁵ Hirakawa, 1976; Indries – Szummer, 2018.

jelrendszerünkre, saját nyelvünkre. Ahogy Lacan is tette, amikor hagyta, hogy hasson rá a japán írás és beszéd, és kidolgozta elméletét a betű instanciájának működéséről a tudattalanban.

Felhasznált irodalom

Asada Akira (1989). *Infantile Capitalism and Japan's Postmodernism: A Fairy Tale*. In: M. Miyoshi, H. D. Harootunian (eds.): *Postmodernism and Japan*. Durham, NC: Duke University Press.

Bakan, David (1958). *Sigmund Freud and the Jewish Mystical Tradition*. Princeton, NJ: D Van Nostrand.

Barthes, Roland (1970). *L'Empire des Signes*. Paris: Seuil, 2005.

Befu Harumi (2003): *Hegemony of Homogeneity: An Anthropological Analysis of „Nihonjinron”*. *The Journal of Asian Studies*, 62(1): 276-278.

Befu Harumi (別府春海) (1987). *Ideorogī toshite no nihonbunkaron (イデオロギーとしての日本人論): Nihonjinron as an ideology*. Tokyo: Shisō no Kagakusha.

Bókay Antal (1997). *Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban*. Budapest: Osiris, 33-36.

Fuhito Endo – Karatani Kojin (2002). *The Return of the Thirties: Psychoanalysis in/of Japan*. *The Semiotic Review of Books*, 13(1): 3-4.

Fülöp Márta (2004). *A pszichoanalízis története és alkalmazhatósága a japán és a kínai kultúrában*. *Thalassa*, 15(2): 3-25

Handelman, Susan (1978). *Freud's Midrash: The Exile of Interpretation*. In: Jeanine Parisier Plottel, Hanna Charney (eds.): *Intertextuality: New Perspectives in Criticism*. New York: Library of Congress.

Hirakawa Sukehiro (平川祐弘) (1976). *Wakon Yōsai no keifu (和魂洋才)*. Kawade Bungei Shinsho, 1992.

Indries Krisztián – Szummer Csaba (2018). *Freud és a felkelő nap országa. A pszichoanalízis Japánban*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan.

Joyce, James (1992). *Finnegan ébredése. Részletek*. Ford., bev., jegyz. Bíró Endre. Budapest: Holnap Kiadó.

Karatani Kōjin (2007). *Nihon no seishinbunseki*. (Japanese psychoanalysis) Paperback Bunko Publisher's House.

Kitayama Osamu (1989). *Metaphorization-Making Terms*. *International Journal of Psychoanalysis*, 68, 499-509.

Lacan, Jacques (1977). *Écrits: A Selection*. Trans. A. Sheridan. New York & London: Norton.

Lacan, Jacques (1981). Preface to the Japanese Edition of the *Écrits*. In: *La lettre mensuelle de l'École de la cause freudienne*, 3: 2-3.

Lacan, Jacques (1998). *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis*. London: W. W. Norton & Company.

Lacan, Jacques (2001). *Lituraterre. Avis au lecteur japonais. Postface au Séminaire XI*. In: *Autres écrits*. Éd. J.-A. Miller. Paris: Seuil.

Rexroth, Kenneth (1956). *One Hundred Poems from the Japanese*. Tokyo: C. E. Tuttle Publisher, Rutland, Vermont.

Sapir, Edward (1971). *A nyelvészet mint tudomány. Az ember és a nyelv*. Budapest: Gondolat, 43-52.

Shingu, Kazushige (1988). (新宮一成, 1988年): 『夢と構造』 (Álom és struktúra) (弘文堂) Tokio: Koubundou Kiadó.

Shingu, Kazushige (1989). (新宮一成, 1989年) 『ラカンの精神分析』 (Lacan pszichoanalízise) (講談社現代新書), Tokio: Kodansha Kiadó.

Shingu, Kazushige (2004). *Being Irrational – Lacan, the Objet and the Golden Mean*. Trans. Michael Radich. Tokio: Gakujū Shoin.

Shingu, Kazushige (2007). Freud, Lacan és Japán, *Thalassa*, 18(1): 27-41.

Shin'ya Ogasawara (1996). *The Instance (Agency) of the Letter in the Japanese Unconscious*. Trans. Jack W. Stone. University of Missouri.

Sakurai Yasuhisa et al (2000). Different cortical activity in reading of Kanji words, Kana words and Kana nonwords. *Cognitive Brain Research*, 9(1): 111-115.